

Arkivaren som forfatter og forteller.
Archival Descriptions through the Looking Glass:
Paratexts in Wonderland

Arkivarforeningens vårseminar

29. mars 2017

Ine Fintland

Bakgrunnen for artikkelen i The American Archivist

- Godkjent, selvvalgt forskningsprosjekt i Arkivverket om arkivbeskrivelser opp gjennom tidene.
- Selv om det finnes både skrevne og uskrevne normer for hvordan arkivbeskrivelser skal utformes, er det ikke sett nærmere på hvilke funksjoner de egentlig skal tjene og hvilken rolle arkivaren skal ha ved utformingen av disse.
- Med min bakgrunn som filolog var det naturlig å tilnærme meg arkivbeskrivelsen som tekst.
- Arkivbeskrivelsen kan betraktes som en paratekst, fordi den påvirker hvordan arkivbrukeren tilnærmer seg, og oppfatter arkivets egentlige innhold.

Paratekstbegrepet

- Introdusert av den franske litteraturteoretikeren Gérard Genette på 1980-tallet
- Blir brukt om den noe udefinerbare og uklare sonen mellom det som er selve teksten, f.eks. i en roman, og det som ligger utenfor.
- Paratekst omfatter utformingen av omslaget, kommentarer om bokens innhold og forfatter, bakanmeldelser og annet som er egnet til å påvirke hvordan leseren oppfatter den egentlige teksten.
- Parateksten er også en mulig døråpner eller en barriere for at leseren skal tilnærme seg teksten.

Paratext

[W]hat enables a text to become a book and to be offered as such to its readers and, more generally, to the public. More than a **boundary or a sealed border**, the paratext is, rather, at **threshold**, or – a word Borges used apropos of a preface – a «**vestibule**» that offers the world at large the possibility of either stepping inside or turning back. It is an '**undefined zone**' between the inside and the outside, a zone without any hard and fast boundary on either the inward side (turned toward the text) or the outward side (turned toward the word's discourse about the text), an edge, or, as Phillipe Lejeune put it, «**a fringe of the printed text which in reality controls one's whole reading of the text**»

Paratekst-formelen

Paratekst = peritekst + epitekst

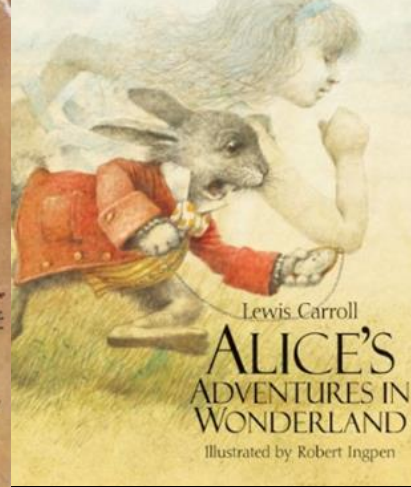
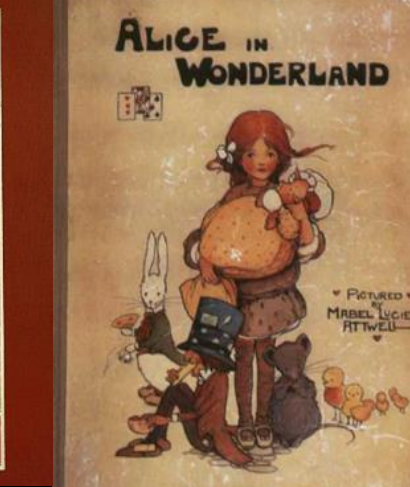
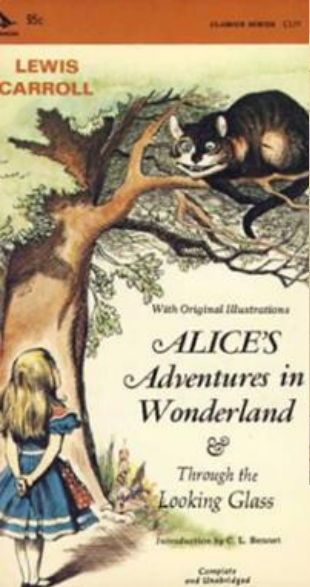
Epiteksten: en boks ytre, eksterne presentasjoner (anmeldelser, intervju, muntlige anbefalinger)

Periteksten: det som fysisk finnes i selve boken (tittelen, kapitler, baksidetekst osv.).

All kontekst er prinsipielt paratekst.

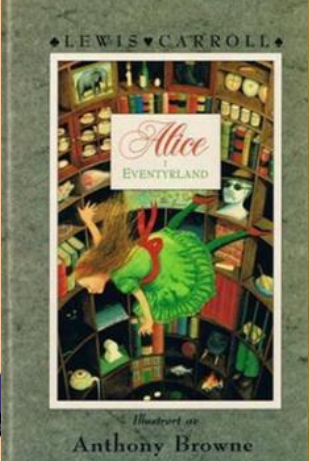
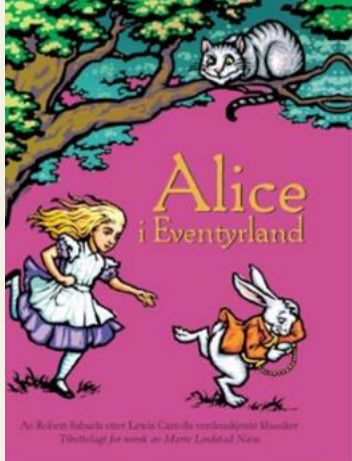
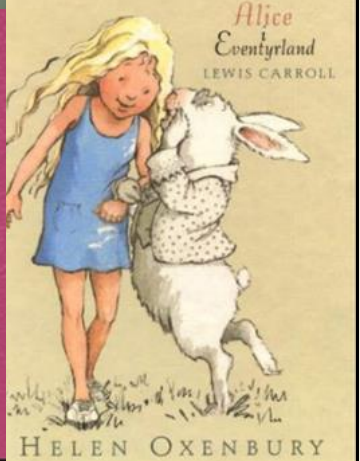
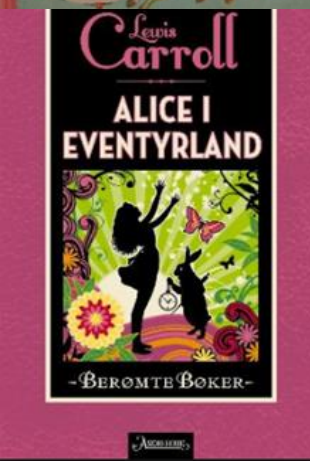
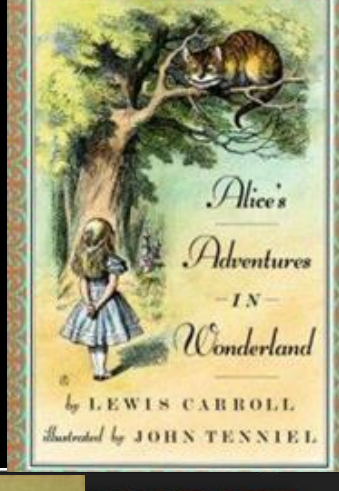
Et sentralt poeng hos Genette: Man må definere parateksten før man kan studere utviklingen av denne. Det innebærer bl.a. At man må kunne definere paratekstens budskap i tid (når?) og rom (hvor?). Men vesentlig er det også å kunne svare på hvem kommuniserer med hvem og hva er hensikten? (hvordan?)

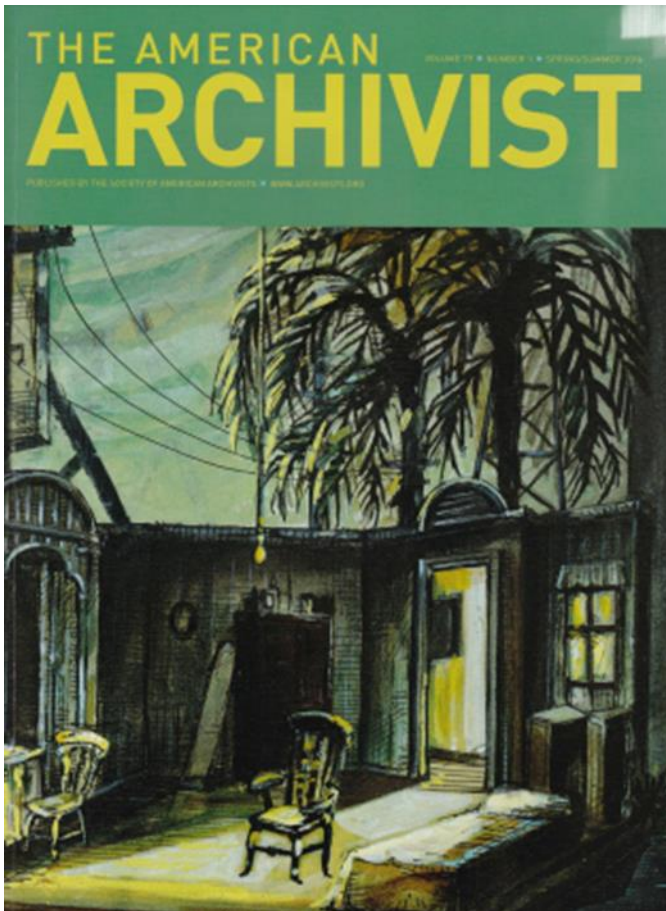
Paratekster har en rekke funksjoner. Disse representerer delvis forfatterens intensjoner, og kan således skape tvetydighet og flertydighet. Forfatteren må derfor være seg bevisst hvilken innflytelse hans eller hennes arbeid har: veilede leseren når det er målet og introdusere flertydighet og tvetydighet når det er å foretrekke.

Arkivbeskrivelsene – en vesentlig kommunikasjons- og kontrollkanal

- Arkivaren kan gjennom sin seleksjon og presentasjon veilede og invitere inn, men også villedde og stenge ute brukere.
- Beskrivelsene kan bidra til å belyse og til å kamuflere ulike sider ved arkivene og arkivskaperne fordi de formidler én eller flere fortolkninger av disse.
- Beskrivelsene gir oversikt over innholdet i arkivet og muligheter for gjenfinning (fysisk og intellektuell k.)

■ Arkivbeskrivelse fra 1792. Katalog over Akershusarkivet, forfattet av Carl Deichmann.

■ Arkivbeskrivelse fra omkring 1910. Arkivkatalog for Proviandteringsdepartementets Finansdirektorat 1908-1927, forfattet

Hovedbudskapet i artikkelen:

Archival descriptions can be seen as a looking glass through which users get to know the archival records.

Nevertheless, they cannot be a “mirror” of the archival records since they contain interpretations as well as explicit and implicit explanations related to what is stored.

Mal for spesifikk beskrivelse av arkiv

Dette er en mal for hvordan arkiver skal beskrives i et statsarkiv ved registrering i Asta: innholdsfeltet på arkivnivå.

Malen gjelder for arkiver som bare finnes hos ett eller to statsarkiv eller som inneholder lokale variasjoner som avviker fra en felles "etatsnorm".

Beskrivelsen skal ta utgangspunkt i vedkommende arkiv, og ikke i normative bestemmelser gitt sentralt (med mindre det er gitt slike særskilte bestemmelser for en bestemt virksomhet sitt arkiv).

Beskrivelsen skal (hvis info er tilgjengelig) inneholde følgende 5 elementer: Ytre proveniens, ordningsbeskrivelse, elektronisk arkiv, manglende arkivelementer, kortfattet innholdsbeskrivelse.

1. Ytre proveniens

Redegjør for om arkivet består av en eller flere provenienser. Gi en kort omtale av eventuelle tilleggsprovenienser. Mer detaljert informasjon om proveniensforhold kan også beskrives på serienivå. Beskrivelsen skjer på det nivå som er naturlig.

Eksempel: Da Troms sorenskriveri ble delt, videreførte Lyngen sorenskriveri de arkivseriene (protokollene) som var påbegynt før delingen i 1917, mens Malangen sorenskriveri begynte nye serier. Derfor inneholder arkivene fra Lyngen sorenskriveri arkivmateriale som ble skapt av Troms sorenskriveri.

2. Ordningsbeskrivelse

Beskriv hvordan arkivet er ordnet, om ordningen gjenspeiler en opprinnelig eller sekundær ordningsmåte (indre proveniens). Beskriv også hvorvidt seriene gjenspeiler arkivskaperens funksjoner, organisasjonsstruktur eller er inndelt etter emne (for eksempel arkivnøkkel). Dette punktet brukes bare på arkivnivå.

Eksempel: Arkivet slik det framstår i denne beskrivelsen er et forsøk på rekonstruksjon av de seriene som sorenskriveriet opprettet, gjennomført av statsarkivet ved avlevering. Sakarkiv er ordnet etter arkivnøkler, mens de øvrige seriene gjenspeiler sorenskriveriets funksjoner.

3. Elektronisk arkiv

Her beskrives overgang fra papir til elektronisk arkiv med tidsrom og hva overgangen omfattet (journal, fagsystemer, saksarkiv med mer).

Eksempel: Fra 1997 gikk man over til å føre elektronisk journal (Modulink).

4. Manglende arkivelementer

Her beskrives arkivenheter som er overført til andre provenienser, som er gått tapt/ kassert, eller som ikke er avlevert.

Eksempel: I sorenskriverarkivet var det markert utlån av en del dokumenter. Det har ikke lyktes sorenskriveren å få dette materialet tilbake (jf. skriv til osv).

5. Kortfattet innholdsbeskrivelse

Gi en kort redegjørelse for arkivets innhold, oppbygning og relasjoner mellom serier. Dette kan utelates dersom arkivet er registrert på lavere nivåer (serier, stykker, mapper).

1. Ytre proveniens
2. Ordningsbeskrivelse
3. Elektronisk arkiv
4. Manglende arkivelementer
5. Kortfattet innholdsbeskrivelse

Mal for spesifikk beskrivelse av arkivskaper (aktør)

Dette er en veiledning og mal for hvordan arkivskapere skal beskrives i et statsarkiv ved registrering i Asta: historikkfeltet på aktørnivå. Veiledningen omfatter arkivskapere som er spesielle i den forstand at de bare finnes hos ett eller to statsarkiv eller inneholder lokale variasjoner som avviker fra en felles "etatsnorm" som skal beskrives.

Beskrivelsen vil ta utgangspunkt i vedkommende arkivskaper, og ikke primært i normative bestemmelser gitt sentralt (med mindre det er gitt slike særskilte bestemmelser for en bestemt virksomhet).

Beskrivelsen skal (hvis info er tilgjengelig) inneholde følgende 7 elementer: Hjemmel, forløper, jurisdiksjons-/virkeområde, plassering i administrativt hierarki, funksjoner, organisering og etterfølger.

Trekk ved en arkivskaper som er felles for en hel etat, beskrives sentralt og vises i Felleskatalogen ved å trykke på "mer om"-linken når en bestemt arkivskaper vises.

Gjennomgang av beskrivelselementene med (tenkte) eksempler:

Eksempel: Balsfjord lensmannskontor (husk å sjekke navnesyntaks i "Godkjente navn for regionale, lokale og statlige arkivskapere") (lag link)

1. Henvisning til hjemmel for opprettelsen

(Lov, kgl.res., skriv eller lignende). Bare hvis hjemmelen er spesifikk for lokal opprettelse av den aktuelle arkivskaper (ellers vil den inngå i en fellestekst).

Eksempel: Kgl.res. 24.11.1871

2. Eventuelt navn på forløper for den lokale virksomheten

Bare hvis den er spesifikk for den aktuelle arkivskaper.

Eksempel: Tromsøysund og Balsfjord lensmannskontor

3. Jurisdiksjonsområde for virksomheten, dvs. geografisk virkeområde

Endringer angis med tidsrom.

Eksempel: Balsfjord kommune, tidligere Malangen og Balsfjord herreder. Ved kgl.res. av 08.03.1890, gjeldende fra 01.01.1891, ble en del bruk på Målsnes overført fra Målselv tinglag til Balsfjord tinglag (Malangen herred).

4. Plassering i administrativt hierarki

Inngår som oftest i fellestekst, men opplysninger om under- og overordnet organ innenfor statsarkivdistriktet bør nevnes.

Eksempel: Underordnet Troms politidistrikt.

5. Virksomhetens funksjoner

Her beskrives bare funksjoner som ikke inngår i en fellestekst, eller detaljer i tillegg til disse. Det vil typisk være funksjoner som bare denne eller få arkivskapere har. Det kan også være funksjoner som denne arkivskapertypen normalt har, men som ikke har vært en del av denne spesifikke arkivskaperens funksjoner.

Eksempel: Balsfjord lensmannskontor har reinpolitioppsyn.

6. Omorganisering/er av virksomheten

Her beskrives lokale omorganiseringer som ikke er beskrevet i fellestekst. Dato for når omorganiseringen ble iverksatt lokalt og eventuelt innholdet dersom dette avviker fra andre. Eksempel: Fra 1976 fikk Balsfjord lensmannskontor egen avdeling for reinoppsyn.

7. Eventuelt navn på etterfølger, jf. pkt. 2

Eksempel: Troms lensmannskontor etterfulgte Balsfjord lensmannskontor.

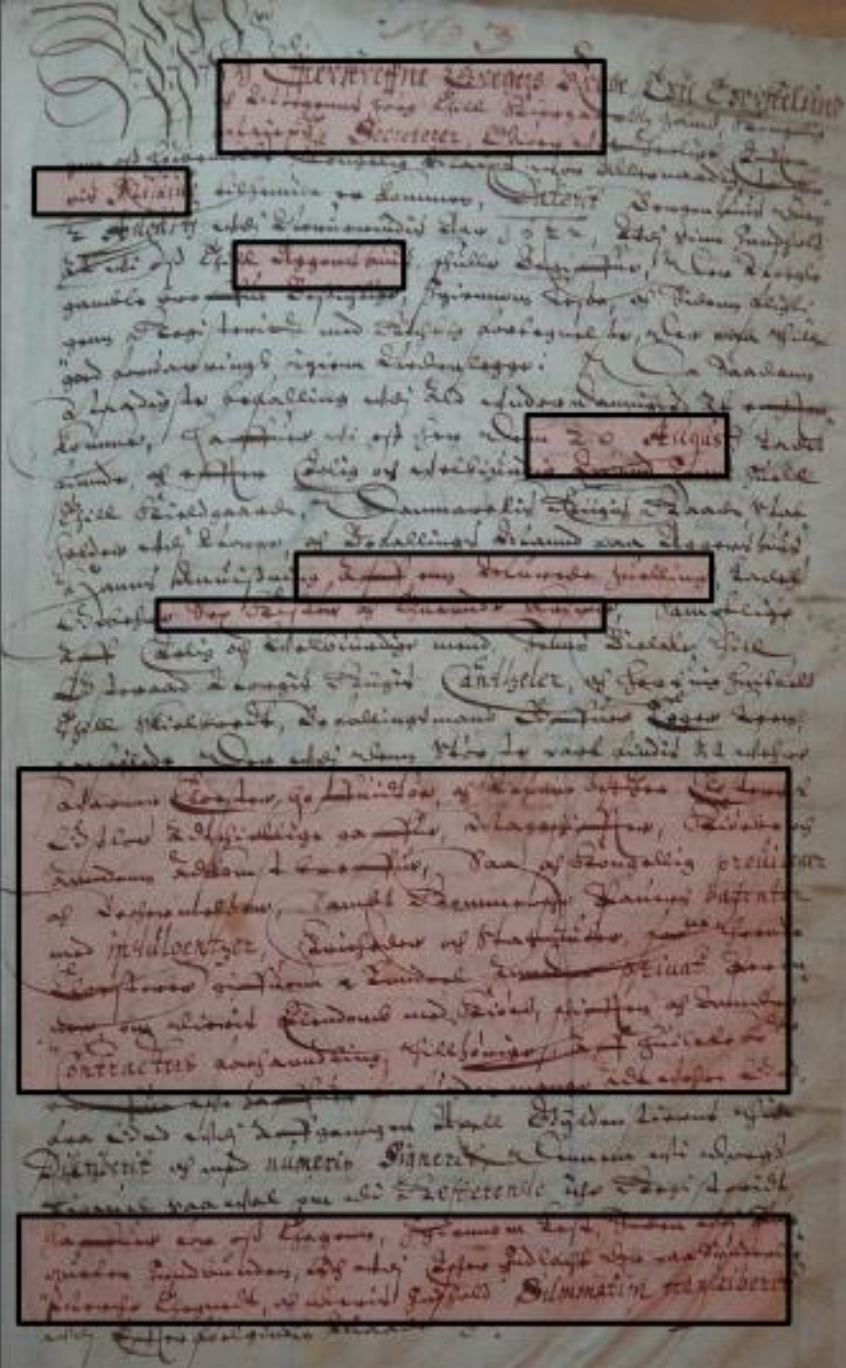
1. Skrivemåte for arkivskapernavn (aktør) og aktørkategorier (pdf)
2. godkjente navn for regionale, lokale og statlige arkivskapere
3. Mal for spesifikk beskrivelse av arkivskaper (aktør)
4. Mal for spesifikk beskrivelse av arkiv

1. Hjemmel for opprettelse
2. Forløper
3. Geografisk virkeområde
4. Evt. over- og underordnet organ
5. Funksjoner
6. Organisering
7. Etterfølger

Arkivbeskrivelser – Internasjonale standarder av nyere dato

- **ISAD(G): General International Standard Archival Description (1999)**
Beskrivelse av arkivenheter
(arkiv, serie, stykke, mappe, dokument)
- **ISAAR(CPF) International Standard Archival Authority Record For Corporate Bodies, Persons and Families (2003)**
Beskrivelse av arkivskapere
(virksomheter, personer, familier)
- **ISDF International Standard for Describing Functions (2007)**
Beskrivelse av funksjoner
(virksomhetsprosesser, aktiviteter, oppgaver, transaksjoner)

ISAD(G)	ISAAR(CPF)	ISDF
Identitetsblokk (viktige for identifisering)	Identitetsbeskrivelse (entydig identifikator)	Beskrivelse av identitet
Referansekode	Type enhet	Type enhet
Tittel	Autoriserte navneformer	Autoriserte navneformer
Dato for arkivdanning	Parallell navneformer	Parallell navneformer
Beskrivelsesnivå	Standardiserte navneformer ihht regelsett	Andre navneformer
Omfang av det beskrevne	Andre navneformer	Klassifisering
Kontekstområde (proveniens og opphav)	Identifikator for virksomheter	Område for kontekst
Arkivskapers navn	Informasjonsområde	Tidsperiode
Administrasjonshistorie	Eksistensperiode	Formålsbeskrivelse
Dato for arkivskapers virksomhet	Historikk	Historikk
Eierforhold	Sted (bosted, adresse, jurisdiksjon)	Hjemmel
Avleverende instans	Rettslig status (adm. plassering)	Relasjonsområde
Innhold og struktur	Funksjoner, virke og aktiviteter	Autoriserte navneformer/ident.
Sammenf. innholdsbeskrivelse	Mandat, myndighetsopprinnelse	Relasjonstype
BK-bestemmelser	Struktur/genealogi	Kategori (hierarkisk, periodisk, andre)
Tilvekst	Generell kontekst	Beskrivelse av relasjon
Anvendt arkivsystem	Relasjonsområde	Tidsperiode for relasjonen
Betingelser for adgang og bruk	Navn/identifikator for relaterte aktører	Kontrollområde
Juridisk status	Relasjonskat. (hierarkisk, periodisk, familie, annen)	Identifikator for funksjonsbeskrivelse
Adgangsbestemmelser	Beskrivelse av relasjon	Institusjonsidentifikator
Copyright	Tidsperiode for relasjonen	Regler og/eller konvensjoner
Språk i arkivmaterialet	Kontrollområde	Status
Fysiske karakteristika	Unik identifikator	Detaljeringsgrad (minimal, del, fullst)
Hjelpemidler	Institusjonsidentifikator	Dato for beskrivelse, endring, sletting
Relatert materiale	Regler og/eller konvensjoner	Språk
Oppbevaringssted for originaler	Status	Kilder
Eventuelle kopier	Detaljeringsgrad	Vedlikeholdsmerknader
Beslektede deler av beskrivelser	Dato for beskrivelse, endring, sletting	
Beslektet materiale	Språk	
Publisert forskning	Kilder	
Anmerkninger	Vedlikeholdsmerknader	
Hvem/når ordnet og katalogisert	Mangler:	Mangler:
	Forløper - etterfølger	Forløper - etterfølger
	Ansatte	Arkivdanning
	Ansattes utdanning og yrkeserfaring	

Akershusregisteret 1622	ISAD(G)
Gregers Krabbe og Mogens Høeg, kongelige sekretærer	Beskrevet av hvem
Vor Herres Missive	Mangler (oppdrage)
Akershus	Referansekoder depotsted
20.8.1622	Når katalogisert
i en muret hvelving	Oppbevaringssted
seks kister og to skrin	Omfang
Værne, Hovedøy og Nonneseter kloster	Arkivskapers navn
Gavebrev, makeskifter, adkomstbrev, kgl privilegier, pavebrev, friheter og statutter gitt til klostrene.	Sammenfattet innhold
Gjennomlest, registrert, pakket, merket og innholdet summarisk beskrevet	Mangler (metode)

FW 3

Udi Kammeret Over Høiesteren
 en sortet af gamle Originaler
 for Appellat og Rensning og
 om de gamle parters Documenter,
 Lays samt de gamle Udtogger,
 fra Høiesteret og ingen Høiester,
 for den gamle Justissekre-
 tærer for den gamle Rensning.
 Herunder ligger med sin og
 et andet for Appellat for den gamle
 Cancelliet Originaler, Instrumen-
 ter og Udtogger og indkomne Pa-
 per samt Missiver og Respon-
 denser, som den gamle Høiesteret
 af ingen Høiesteren og de gamle
 den gamle Rensning indkomne samt
 om den gamle Rensning og
 de Solattegner, Correspondence og

m/25

Akershusregisteret	ISAD(G)
1734	
I kammeret over kjelleren	Oppbevaringssted
Overhoffrettens papirer	Tittel, omfang
1695-1722	Dato for arkivdanning
de gamle Overhoffrettspapirer av stevninger og overblevne parters dokumenter ... av ingen verdi, så som loven befri- justissekretæren for så lang tids ansvar	Mangler eget felt for metode. Her begrunnes hvorfor man spesifiserer viktige protokoller og dokumenter, men bare summarisk nevner annet.
lagt hvert år i sine rubrikker fra 1695 til 1722 (om ordningsarb)	Mangler

Arkivbeskrivelsene i ASTA – arkivenes innpakningspapir?

Behov?

Forventninger?

Forståelse?

- ASTA – ArkivSystem Til Alle
- ✓ inneholder retningslinjer og maler for hvordan aktører, arkiver, arkivserier m.m. skal beskrives.
- ✓ Men det finnes egentlig ingen utdypende forklaring på hvorfor det skal gjøres på en bestemt måte.
- ✓ Arkivarene blir ikke bevisstgjort på deres rolle som forfatter og språkbruker overfor ulike brukergrupper.
- ✓ Jf. teorier om (forsknings-)kommunikasjon.

Hva kan arkivarer lære av Love actually?

- *WOULD YOU LIKE IT GIFT WRAPPED?*
- *Yes, all right.*
- *Lovely. Let me just pop it in the box. There*
- *Look, could we be quite quick?*
- *Certainly, sir. Ready in the flashiest of flashes. There.*
- *That's great.*
- *Not quite finished.*
- *I don't need a bag, I'll put it in my pocket.*
- *Oh, this isn't a bag, sir.*
- *Could we be quite quick, please?*
- *Prontissimo.*

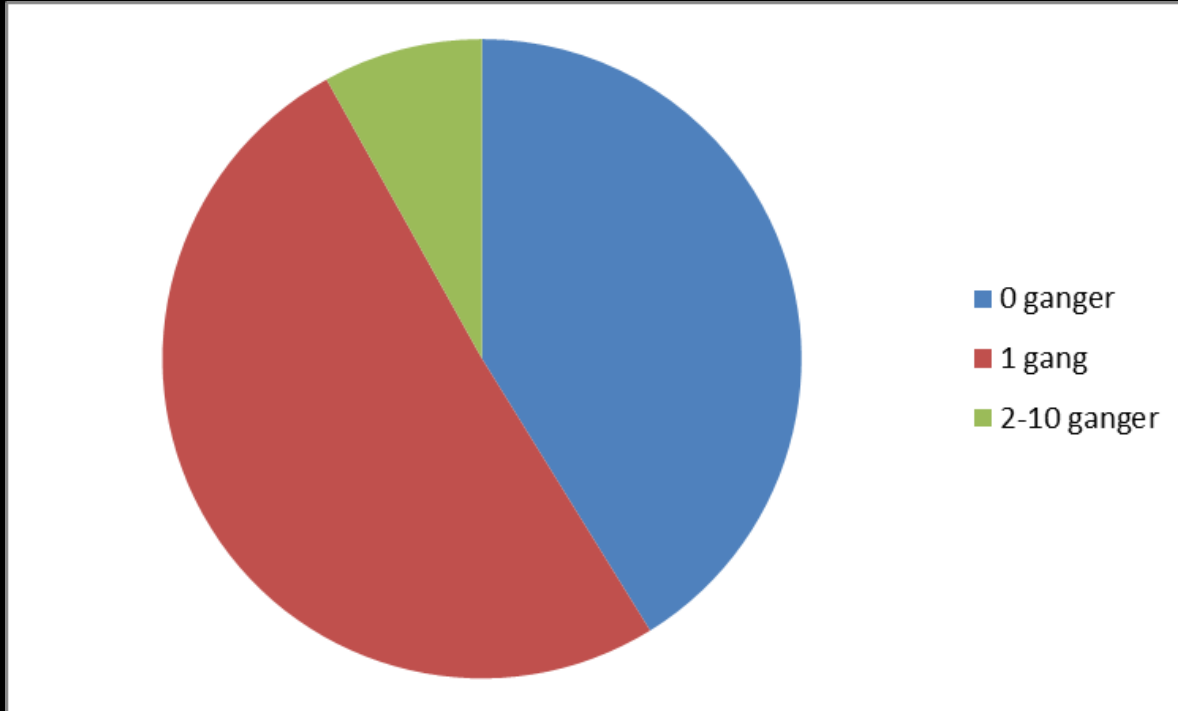
Meld. St. 7 (2012-2013) Arkiv – Sosial inkludering og medverknad

- Målet med inkluderingsarbeid i arkiva er vidare enn berre å inkludere frivillige eller ufrivillige ikkje-brukarar. Det handlar om å gjere institusjonane til aktive endringsagentar som tener samfunnet på beste måten. **Lokal kontekst og tilknyting** er sentrale element i dette arbeidet, for **det er her institusjonane har høve til å nå relevante målgrupper**.
- I sine formidlingstiltak skal arkiva på ein engasjerande måte skape og formidle kunnskap i direkte samhandling med dei gruppene som kunnskapen gjeld.
- Arkiva skal vere **offensive, kontaktsøkjande samarbeidspartnarar** som har legitimitet, styrke og mot til å kjempe for visse verdier der det er nødvendig (s. 50).

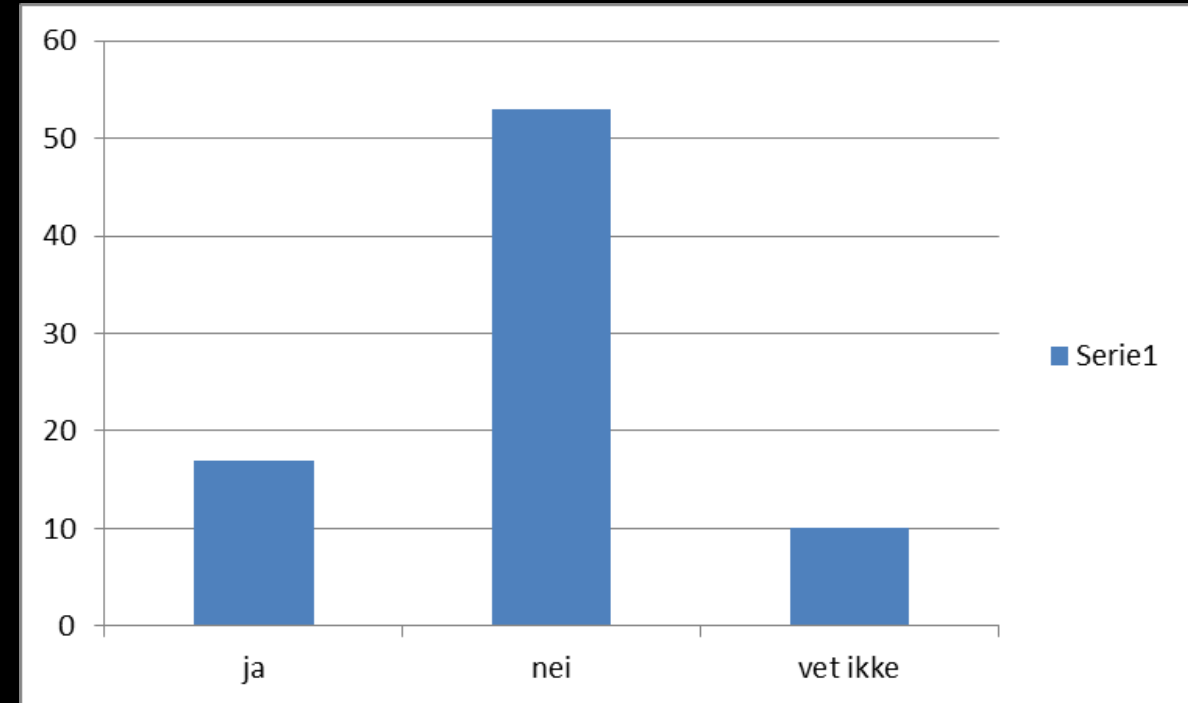
Meld. St. 7 (2012-2013) Arkiv – Brukarundersøkingar

- Ei oppleving av at arkiv «ikkje er for oss eller meg», eksisterer både for enkeltpersonar og grupper. [...]
- Det kan vere **institusjonelle barrierar** som institusjonane og dei tilsette er med på å halde oppe, som gjer at somme brukargrupper anten ikkje kjem til arkivet, eller at bruken blir avgrensa [...].
- Spørsmål ein kan stille seg, er for eksempel om **formidlinga (språk, form, tone) er relevant og tilgjengeleg** for meg som besøkjande? Kjenner eg meg velkommen? Er «mi» historie representert? Andre **psykologiske barrierar** kan vere personlege og sosiale. [...]
- Det er lite systematisk bruk av **brukarundersøkingar** i norske arkivinstitusjonar. Det manglar kunnskap både om brukarar og ikkje-brukarar av arkivinstitusjonane for å kunne gjere gode analysar av kva tiltak som kan vere aktuelle for å få fleire personar frå breiare lag av folket til å ta i bruk institusjonane (s. 50).

Hva vet vi om brukerne? Et eksempel fra en videregående skole i Rogaland

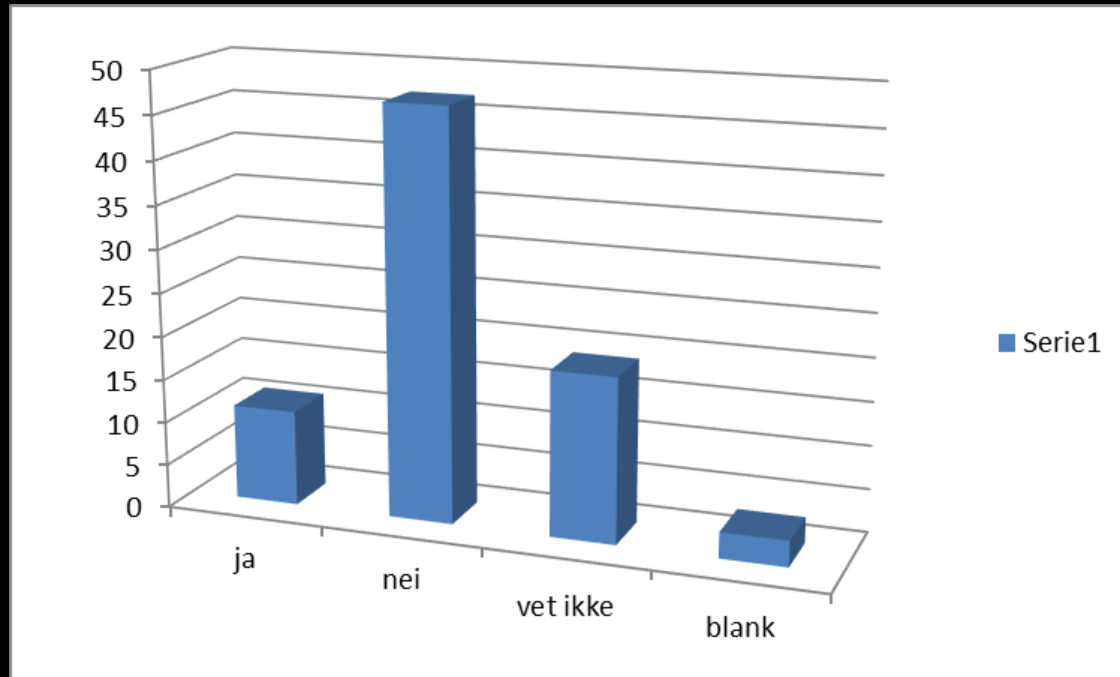
Av 136 elever i 3. klasse på en videregående skole i Rogaland hadde 56 aldri vært inne på nettsiden, men flertallet, 69 elever hadde besøkt siden en gang. Bare 11 av 136 dvs. færre enn 10 % hadde vært inne på siden mer enn en gang.

Bare 17 elever fant den informasjonen de søkte, 53 fant den ikke og 10 elever vet ikke.

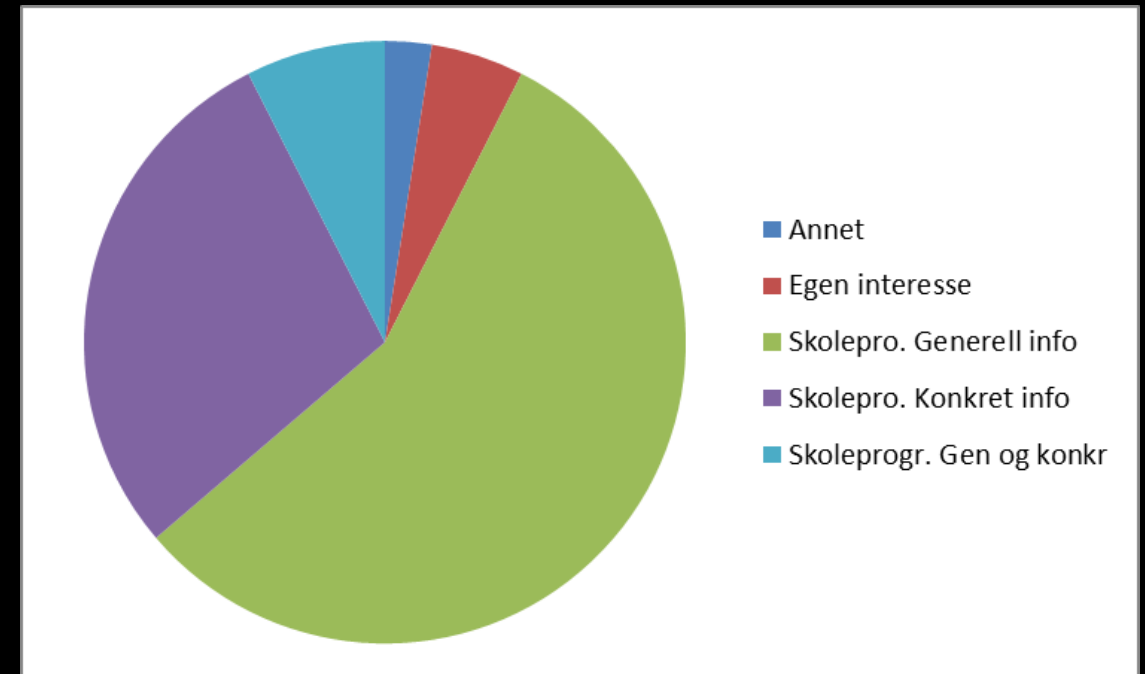
Hva vet vi om brukerne? Et eksempel fra en videregående skole i Rogaland

Fant du relevante brukerveiledninger?

11 elever fant relevant brukerveiledning, 47 fant ikke, 3 besvarte ikke spm og 19 vet ikke.

Hva var det viktigste formålet med å besøke digitalarkivet? Hva lette du etter?

Oversikt over hvor mange av de 80 elevene som kjenner til begrepene nedenfor

- Transkribert: 19
- Kirkebok: 60
- Tinglysingsmateriale: 8
- Grunnbok: 31
- Folketelling: 62
- Skiftemateriale: 13
- Matrikler og jordebøker: 5
- Petroleumsarkiv: 27
- Fulltekstavskrift: 11

The screenshot shows the Digitalarkivet website interface. At the top, there is a search bar with the text "Søk i kildene" and a search button. Below the search bar, there are navigation options: "Personsek" and "Eiendomssøk". The main content area is divided into several columns. On the left, there is a section titled "Finn kilder å søke i" with sub-sections for "Siste 100 utlagte" and "Finn kilde". Below this is a section titled "Nytt fra Digitalarkivet" with several news items. In the middle, there is a section titled "Snrarveier" with sub-sections for "Skannede arkiver", "Folketellinger og manntall", "Kirkebøker", "Tinglysingsmateriale", "Emieranter", "Skiftemateriale", "Matrikler og jordebøker", "Rettergang og straff", "Regnskap og skatt", and "Diverse skannede kilder". On the right, there is a section titled "Nyttig" with sub-sections for "Kom igang med slektsgransking", "Ofte stilte spørsmål", "Hjelp til søking", "Hjelp til skannede arkiver", "Nyttige lenker", "Blogg om endringer på nettstedene", "Delta i kildetranskriberingsdugnader", "Papirutgaver av folketellingene", "Fulltekstavskrifter", "1910-tellingen i kart", "Digitalt fotoarkiv", "Gamle Digitalarkivet", "Register deg", and "Logg inn". Below this is a section titled "Sist utlagt" with sub-sections for "Siste utlagte skannede kilder", "Ministerialbok for Fredrikstad prestegjeld, Fredrikstad sokn 1816-1834 (0103Q) (Fodte og døde)", "Ministerialbok for Fredrikstad prestegjeld, Fredrikstad sokn 1816-1834 (0103Q) (Viede) (sokbar 1816-1835)", "Ministerialbok for Moss prestegjeld, Bysoknet sokn 1878-1886 (0104Q) (Innflyttede) (sokbar 1878-1886)", "Ministerialbok for Stranda prestegjeld 1844-1881 (1525P) (Fodte og dopte) (sokbar 1844-1881)", and "Disserterprotokoll for Vår Frue Katolske Menighet i Tromsø 1890-1902 (Viede dissenter) (sokbar 1891-1892)". Below this is a section titled "Nye gjester i Digitalpensjonatet" with sub-sections for "Jonas Holm Erstad", "And Eirik Hermansen", "Moyfrid Kavli Setnes", "Astrid Marstein Kruke", "Bjarne Hatlen", "Per Olav Beym", "Jan Helge Gulliksrud", and "Bjindal kommune". At the bottom, there is a section titled "Debatt".

Arkivbeskrivelser som forskningskommunikasjon – hvilke(n) modell(er) bør/må/skal/kan arkivaren i rollen som forfatter velge?

❖ Underskuddsmodellen

- Arkivbeskrivelsen er nødvendig for å fylle et kunnskapsgap(underskudd) hos befolkningen
- Envisrettet modell, fra arkivar til publikum
- Den dominerende modellen

❖ Dialogmodellen

- Toveiskommunikasjonsprosess mellom arkivar og publikum(målgrupper)
- Budskapet må skreddersys og tilpasses mottakeren

❖ Deltakelsesmodellen

- Kommunikasjon skjer ikke bare i dialog arkivar og publikum(målgrupper), men også mellom individer og grupper
- Flerveiskommunikasjon

Synsvinkel/fokalisering/perspektiv – Hvem ser? Hvem taler/skriver?

- Lat. perspicere, 'se gjennom'.
- Arkiver og arkivskapere presenteres av arkivaren gjennom arkiv- og aktørbeskrivelse.
- Narrativt perspektiv handler ikke utelukkende om å være seg bevisst hvilke opplysninger man registrerer (jf. maler ASTA), men hvordan man presenterer, opplever, vurderer og tolker disse.
- Perspektiv innebærer persepsjon.

Focalisation – the telling of past activities of agents and events, thereby producing meaning by regulating the flow of appropriate information usually in terms of 'seeing' from the point of view of the subject of focalisation or the focaliser. There are three types of focalisation – internal, external and zero (Munslow).

Arkivaren som forfatter og forteller – konstruktør av teksten og forteller i teksten

❖ Forteller – den formidlende og presenterende instans i selve teksten

- Mer eller mindre synlig
- Varierende kunnskap og innsikt
- Mer eller mindre selvbevisst
- Mer eller mindre pålitelig
- Større eller mindre distanse til det som det fortelles om

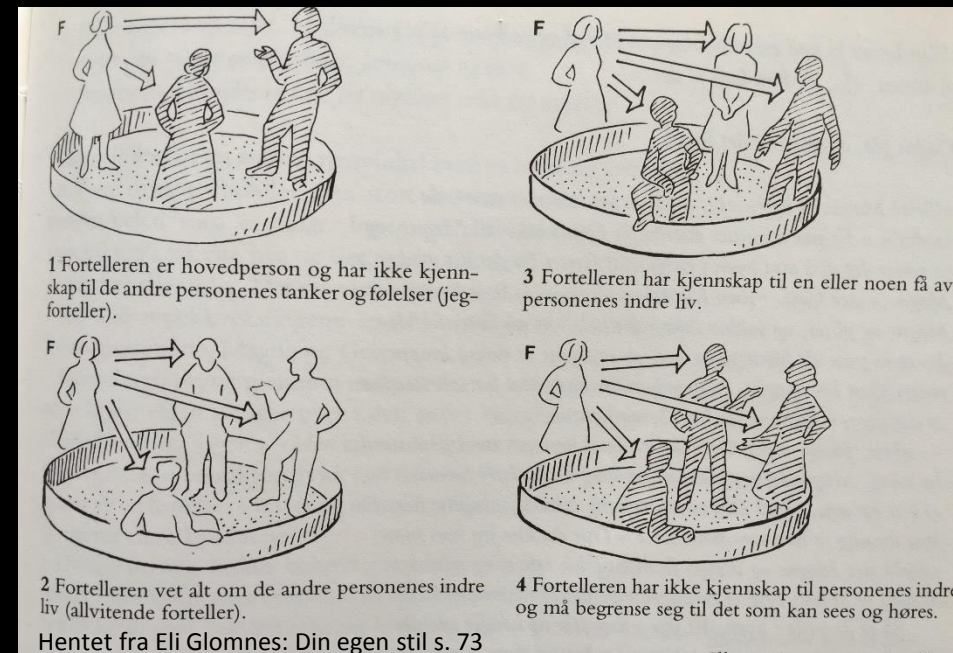
☐ Autorial

- ✓ «Ren» forteller, ikke aktiv som person i handlingen
- ✓ I prinsippet alltid skilt fra forfatteren
- ✓ Hovedfunksjon: presentere hendelser han ikke deltar i, og som han således har distanse til

☐ Personal

- ✓ Aktiv i handlingen
- ✓ Førstepersons-pronomen (jeg) og aktivt handlingsengasjement

- Allvitende – forutsetter et verdi- og kunnskapsfellesskap med publikum
- Fortelleren flytter suverent handlingen i tid og rom, og han diskuterer sin egen teknikk med leseren

Hvilke(n) type forteller(e) finnes i arkiv- og aktørbeskrivelsene?

- *«When I use a word», Humpty Dumpty said in rather a scornful tone, «it means just what I choose it to mean – neither more nor less»*
- *The question is», said Alice, «whether you can make words mean so many different things.»*
- *«The question is», said Humpty Dumpty, «which is to be master – that's all».*

Alfred Hauges *Mysterium* (1967) – en forbilledlig arkivbeskrivelse?!

Foreløpig er **mitt** kjennskap til Victor temmelig begrenset; men hans utseende skal **jeg** i hvert fall kunne **skissere**. Idet han trer inn i beretningen, er han på vandring langs en landevei. Han er alene.

Jeg ser ham bakfra og samtidig ovenfra, som om jeg nærmet meg i et lavtflyvende helikopter. Han

er kledd i grå støvfrakk og har grå hatt og brune sko, en spebygd og mager mann av middels høyde eller knapt det. Dagen omkring ham er blåsende, sensommer eller tidlig høst, i månedskiftet august-september skulle **jeg** **anta** — en dag med skudd av sol mellom

stavelig eller i billedlig betydning. Var det ikke et rimelig krav at **fortelleren** burde gi en utredning, eller i det minste en antydning — av hva Victor kan ha ment?

Fortelleren velger å tie, og det til tross for at han har disposisjonen klar, også når det gjelder dette punkt i beretningen. Å gjøre et opplegg som imøtekommer **leserens** ønsker hva realistisk og psykologisk konsekvens angår — det er såre enkelt. Men å tie kan være brysomt for den som lager en historie.

Leseren vil kanskje bebreide **fortelleren**, men **fortelleren** må på sin side atter en gang presisere at dette er først og fremst hans egen bok. Og hvor velvillig han enn anstille seg overfor **leseren**, ville det likevel være ugjørlig å svare på alle spørsmål som måtte melde seg. En bok er sin egen fortolker. Eller **leseren** er dens fortolker. Vi skal alle bære hemmeligheter med oss ut over livets ytterste grense.

VICTOR OG
PROFESSOR ONEIROPOMPOS
FORLATER KLOSTERET

Fortellingen om Victor er straks til ende. Bare noen avsluttende bemerkninger gjenstår.

Fortelleren har tidligere antydnet at i tillegg til de to menn handlingen dreier seg om, regner han også leseren og seg selv med. Det betyr blant annet at leseren har rett å stille spørsmål. Og det er opp til fortelleren å svare. Men på dette punkt er han suveren: Han har laget boken, han er dens herre. Han kan tie eller tale.

Men samtidig har også boken vært med å forme ham. Han er ikke den samme nå da han avslutter den som han var da han begynte.

Hva vil den oppvakte leser spørre om?

Kanskje han heller vil la sin viten komme til uttrykk. Han sitter inne med kunnskaper i psykologi, han kan sin Freud, eller enda bedre: Han kan i tillegg sin Jung. I første tilfelle vil han ha konstatert at det mangler så visst ikke på seksualsymboler i Victors drømmer; i annet tilfelle vil han også finne tydelige fotspor etter arketyperne. Hvis han leter enn mer nøye, vil han kanskje også registrere visse patologiske innslag.

Og fortelleren nikker samtykkende og ønsker lykke til med fortsatt god jakt. Den som leter, han finner, og det er ingen grenser for hva som lar seg finne.

Men er ikke alt dette uten interesse? Fortelleren synes det er likegyldig. Den som ikke søker noe annet og mer, han har ingen ting søkt og ingen ting funnet, ikke av det som historien om Victor egentlig formidler.

Men den leser som søker noe annet og mer, han vil kanskje spørre om de vesentlige ting.

Hvorfor våkner f. eks. Victor med en påtrengende følelse av å være grepet i fusk, slik det er nevnt i slutten av niende kapittel? Hvorfor ser han seg selv som en kalkun, som en dansende narr foran gudebilledet av seg selv slik han er skildret i ellefte kapittel? Hvorfor sier han til professor Oneiopompos: «De har sett min skam»? Har kanskje fortelleren ad andre veier og ved andre midler søkt å gi inntrykk av at Victor skulle være en svindler og hykler, en upålitelig og suspekt person?

Nei, kanskje ikke. Men så er da heller ikke hele Victors historie fortalt. Det er bare kastet streiflys inn over hans liv, hans indre verden, som når en fyrlyssektor i et lynglimt jager natten bort. Det meste er usagt. Det vil også forbli usagt. Ikke av den grunn at det ville falle fortelleren vanskelig å bringe til torvs utfyllende og plausible psykologiske overveielser. En skribent bør for all del være oppfinnsom, og i de gode gammeldagse romaner skulle kabalen gå opp.

Men som professor Oneiopompos en gang meget riktig bemerket: Kabalen går ikke opp.

Et liv slutter uavsluttet; kanskje burde også bøkene gjøre det, skjønt mange mener det motsatte, selv om de ellers er ytterst beskjedne i sine fordringer.

Og med hensyn til Victors datter Eli: Det sies om henne at hun var reist til et fremmed land. Mens det eneste vi hører om henne er at hun tar sin utdannelse

Fortelleren har tidligere antydnet at i tillegg til de to menn handlingen dreier seg om, regner han også leseren og seg selv med. Det betyr blant annet at leseren har rett til å stille spørsmål. Og det er opp til fortelleren å svare. Men på dette punkt er han suveren: Han har laget boken, han er dens herre. Han kan tie eller tale.

Men samtidig har også boken vært med å forme ham. Han er ikke den samme nå da han avslutter den som han var da han begynte. Hva vil den oppvakte leser spørre om?

Den som ikke søker noe annet og mer, han har ingen ting søkt og ingen ting funnet, ikke av det som historien om Victor egentlig formidler. Men den leser som søker noe annet og mer, han vil kanskje spørre om de vesentlig ting.

Fremtidige arkivbeskrivelser – hvordan bør de utformes for å tiltrekke seg brukere?

Nå relevante målgrupper?

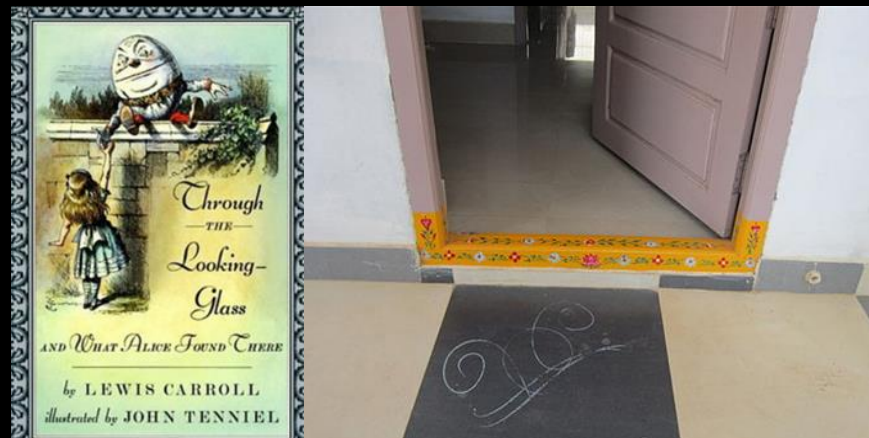

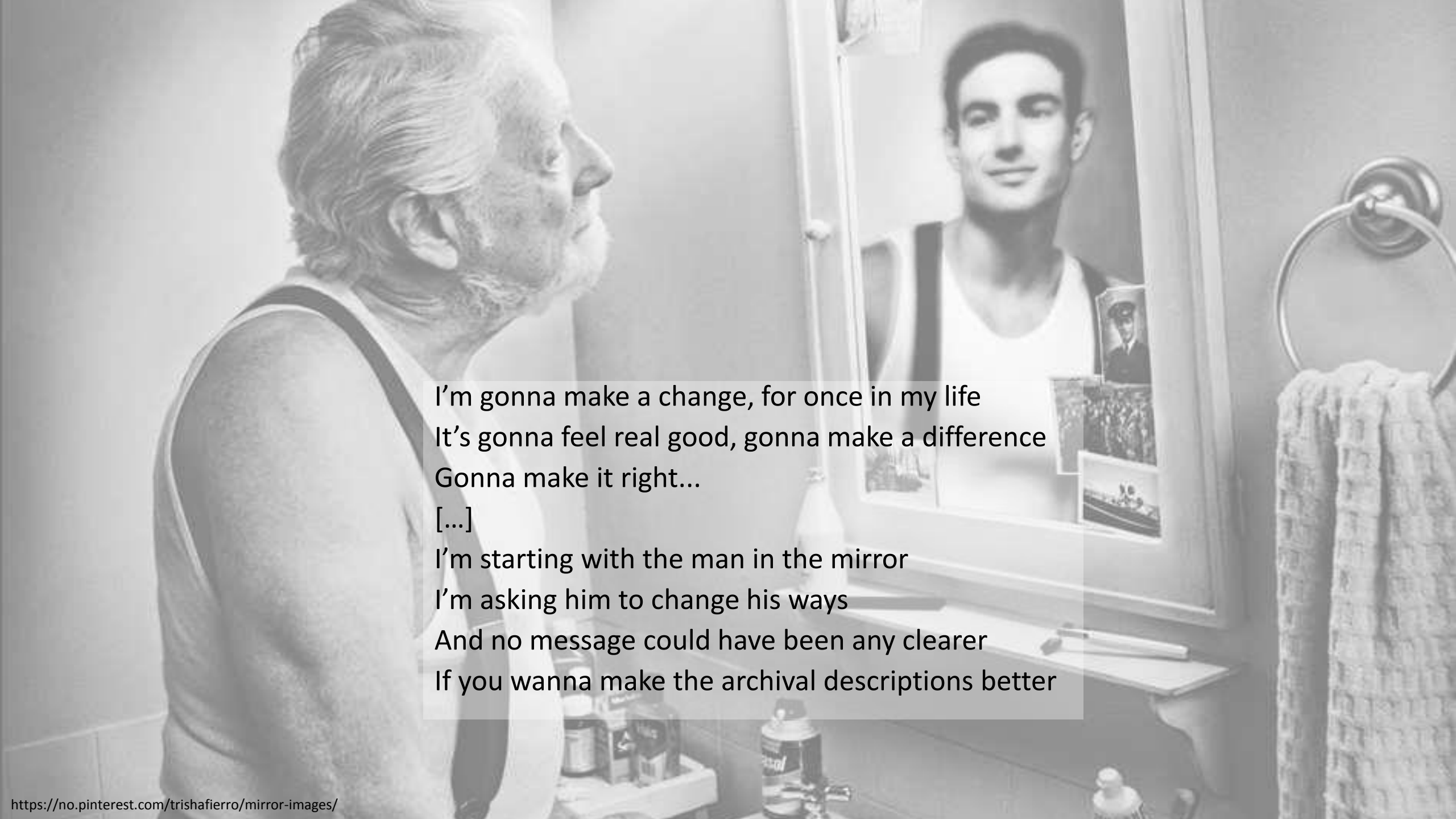
Ha et språk, en form og en tone som bidrar til at arkiv oppleves som relevant og tilgjengelig for folk flest.

Arkivbeskrivelser - Fra dørstokktenkning til krav om universell utforming?

As archival descriptions reflect the values of the archivist who create them, it is imperative that we document and make visible these biases. Users should have access to information about the worldviews of the archivists who acquired, arranged, and described archival records. Archivists need to state upfront from where they are coming and what they are doing. They need to disclose their assumptions, their biases, and their interpretations.

Archivists should promote the widest possible access to archival material and provide an impartial service to all users.

I'm gonna make a change, for once in my life
It's gonna feel real good, gonna make a difference
Gonna make it right...

[...]

I'm starting with the man in the mirror
I'm asking him to change his ways
And no message could have been any clearer
If you wanna make the archival descriptions better

Kilder

- Willy Dahl. *Stil og struktur*. Bergen: Eide forlag, 1995.
- Audun Farbrot. *Forskningskommunikasjon: praktisk håndbok for forskere og kommunikasjonsrådgivere*. Oslo: Cappelen Damm, 2013.
- Ine Fintland. Arkivbeskrivelser. Arkivarens skapelsesfortellinger. *Nordisk arkivnytt* 2015, nr. 4, s. 176-179.
- Gérard Genette. *Paratexts. Thresholds of Interpretation*. Cambridge University Press, 1997
- Alun Munslow. *Narrative and history*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007
- Torkel Thime. Foredrag i Ålesund. Norsk arkivmøte, 2013. *Arkivbeskrivelser før og nå – fundamentale endringer eller tilpasning av en praksis?*
(<https://arkivmote.files.wordpress.com/2013/06/torkel-thime.pdf>)
- André Ulveseter. *Ett ord. Bilder i kampen mot særskrivingsfeil*. Oslo: Enter Forlag, 2015.